Рецензия

От: **ст. н. с. I ст., арх. Маргарита Иванова Коева, д.а.н.**

За труда: СКУЛПТУРНО-ПЛАСТИЧНИ АСПЕКТИ В КАМЕННИТЕ ЧЕШМИ ОТ РЕГИОНА НА РОДОПИТЕ ОТ НАЧАЛОТО НА ВЪЗРАЖДАНЕТО ДО СРЕДАТА НА МИНАЛИЯ ВЕК

дисертационен труд за присъждане на научно-образователната степен „ДОКТОР“, по научната специалност „ Изкуствознание и изобразителни изкуства“ 050804

Автор: **Стоян Георгиев Дечев**

Докторант в задоча форма на обучение към катедра Скулптура на НХА

Научен ръководител: **проф. Иван Праматаров**

Изборът на темата е продиктуван от осъзнатата потребност да се преодолее непознаването на тази част от художественото наследство на Родопите, и по този начин да се помогне за опазването му днес и в бъдеще. Свидетел на липсата на социална ангажираност най-вече от страна на обществените институции, отговорни за опазването на културното наследство, чието нехайство е причина да се унищожат ценни свидетелства на миналото, Стоян Дечев си поставя за цел да събере остатките от този дял на архитектурно- художествено творчество свързано с най-дълбоките пластове на родовата памет на родопчани.

Основна цел на настоящата дисертация е, като се основава на взаимовръзките между отделните културни наслагвания, да докаже че чешмите не са само един градоустройствен детайл и не трябва да се възприемат единствено като архитектурно-скулптурно произведение с естетическа стойност, но и като места с много важно обществено значение, което в миналото е надхвърляло утилитарната им функция. Днес те

олицетворяват запазеното в съзнанието на създателите и поръчителите си сакрално отношение към водата и извора, и са смислово средоточие на култови и митологични представи,

В съвременните културологични проучвания митът не се загърбва за сметка на науката, а се използва като своеобразен източник на научно познание и възприетото от докторанта отношение към фактологичния материал придава на труда му **актуалност** и го включват към насоките в науката на XXI век. Поставената цел и избраният подход причисляват труда към изследванията на „граничните области“ на науката, в които участват равноправно изкуствознанието, етнографията и митологията.

Целите на изследването и задачите произтичащи от тях са логично формулирани, а анализът на изследвания материал задоволителен. Това придава на труда яснота и четивност без да го претоварва с чуждици. Отрадно впечатление прави богатството на събрания фактологичен материал, познаването на литературните източници и акуратното им цитиране.

Като приемам за излишно преразказването на текста, ще се спра само на онези пунктове, които провокират научното мислене на читателя в желаните от авторът насоки.

След кратко описание на историята и особеностите на етнокултурната обстановка в изследвания от него регион, в няколко последователно развити изследователски равнища, изложени в четири глави от труда, авторът на дисертационния труд изяснява същноста на своя обект на познание. Между съдържанието на три от главите съществува подчертана логична връзка, в тях се разглеждат митологичните представи свързани с водата, пластичната образност и символиката на изображенията върху чешмите. Бих препоръчала обаче, при една по-късна преработка на труда, последователноста на тези три равнища да не бъде нарушавана от глава IV, посветена на сравнителен анализ на чешмите от отделните региони на България, която е прибавена основателно от докторанта за пълнота на изследването, но която би трябвало да завършва труда без да внася дисонанс във вътрешната му логика.

Научният подход използван от автора напълно отговаря на целите които си поставя, на характера на изследвания материал и на характера на самия автор Като художник творец той има влечение към разкриване на символното начало в изкуството,

а не само към описание на външните форми, защото, както още Кант е доказал, изкуството, има символичен характер и е интуитивен способ за опознаване на реалността. Изборът на този напълно съвременен подход е съществен принос на автора и извинява някои непълноти в изследването и неточности в използваната терминология. Съчетаването на различни методи използвани в съответствие с разновидността на проблемите доказва, че Стоян Дечев не само е влюбен в мистичната красота на родната си планина, но е и убеден, че са необходими изследвания, които имайки за обект на познание феномен породен от многообразието на историческото битие, да се провеждат с подход адекватен на характера му и позволяващ да бъдат разкрити неговите същностни черти обективно и пълно.

Както е известно в архитектурната наука подходът към фактологичния материал може да бъде индуктивен или дедуктивен, като изборът е право на автора и произтича от целите на изследването и от вида на материала. Независимо от подхода, целтта обаче винаги е една и съща - придобиване на нови познания, защото само наличността на нови познания придобити с помощтта на един подход /комбинация от методи/ може да докаже както правомерността така и необходимостта от едно научно изследване.

- Индуктивният подход, се изразява в събиране на факти, описанието им и научен анализ, за да се изгради солидна основа за обобщения и обяснения на изучаваните феномени. Към този вид научни разработки спада докторският труд на Стоян Дечев, който с право счита индуктивния подход за подходящ и позволяващ да бъдат проучени теоретичните и художествени проблеми на обекта на неговото изследване Третата глава от труда му е посветена изцяло на описание на многобройни примери от различни по предназначение и пластично третиране чешми. Тъй като безспорно най-качествените обекти са в родопските манастири, докторантът се спира подробно на няколко показателни примера , които потвърждават, според него по категоричен начин, връзката между митологията, свързана с изворите и водоизточниците и символиката на образите, изобразени по тях. Умението на Православието да използва символни форми създадени от древните вярвания и другите религии, като ги насища с християнски смисли намира зрим израз и в украсата на манастирските чешми и Дечев не случайно им отделя толкова внимание. За Родопите включването на друговерска по произход и време символика в православната е типично явление и

той обяснява този феномен като се позовава не само на съществуващите изследвания, но и с доказателства извлечени от събрания и анализиран от него материал. Напълно основателно той обяснява ролята на Атон, който не само е голям православен център, но и територия в която се срещат и взаимодействат художествени идеи и форми, своеобразна академия за създателите на църковно изкуство - майсторите строители, иконописци и резбари.
Символиката на украсните форми на чешмите отразява синкретизма в мисленето на родопчаните от миналото, в съзнанието на които се вместват безпрепятствано тракийски, а може би и още по-древни, представи със славянски, православни, богомилски и мюсюлмански, за да родят образност характерна за този регион Не случайно и до днес в Родопите са запазени ритуали и художествени форми, толкова трудни за разчитане като произход, че причисляването им от страна на различни автори към една или друга традиция е рисковано и най-често неверно.

В потвърждение на **актуалността на изследването** е необходимо да се отбележи и това, че с докторската си дисертация Стоян Дечев убедително доказва, че за България днес **темата е актуална**, защото, въпреки досегашните приноси на българските учени в разширяване на познанията за културното наследство на Родопите, у нас все още съществува нежелание да се изследват и опазват културните цялости на териториално равнище, към които спадат и многообразните културни наслоения в отделните региони.

Най-общо казано, с дисертационния си труд авторът обогатява българската културна история с почти непознат до днес художествен материал, интерпретиран по съвременен начин. Това, както и многобройните теренни проучвания проведени прецизно и професионално **позволяват да се съхрани, поне като документация исторически архитектурно-художествен материал** осъден от дълги години на забвение и разруха.
По такъв начин трудът се превръща в ценно помагало не само за професионалистите работещи в областта на опазването, но и за обществените институции, от които зависи най-вече организацията на опазването на културното наследство.

Интерес пораждат предлаганите от автора промени в отношението към оцелелите исторически ценни чешми. Убедена съм че своевременното документиране на стойностните артефакти е от голямо значение за опазването на културното наследство и тази дисертация би била **обществено полезна именно поради обемния материал събран в нея** Документираните от Стоян Дечев обекти от посетените сто тридесет и едно селища и пет

манастира: Кричимски, Бачковски, Араповски, Мулдавски и Ивайловградски. са носители на богатото художествено въображение вложено в хилядолетната материална култура на Родопите.

Съществен приносен момент е убеждението му, че днес, проблемите свързани с опознаване на историческото битие и опазване на завещаното от миналото, трябва да се оценяват като източник на културна идентичност.

Най-общо казано, с дисертационния си труд авторът предлага едно изследване, което обогатява българската културна история с почти непознат до днес историко художествен материал, интерпретиран по съвременен начин. Това, както и многобройните теренни проучвания проведени прецизно и професионално, в които при ясно личи неговата емоционална обвързаност с историята и културата на Родопите, позволяват да се съхрани, поне като документация, архитектурно-художествен исторически материал осъден от дълги години на забвение и разруха. При това научната практика доказва, че документирането, когато е пълно и точно, е своеобразна форма на опазване на наследството, понякога надживяваща с много години материалните паметници.

Гореизложеното ми дава основание, с пълна убеденост да предложа на Уважаемите членове на Научното жури да присъдят на Стоян Георгиев Дечев образователната и научна степен **„доктор“**.

24.01.2014 г. **Маргарита Коева**